

REEMBRES

Plecs d'història i cultura

A la coberta, reproducció d'un dibuix de Francesca Calaf.

La vilanovina Francesca Calaf fa més de vint anys que es dedica a la pintura. Practica una gran varietat de tècniques com la cera, l'oli, l'aquarel·la, els pastels, la tinta xinesa, etc., i utilitza suports tan diversos com fusta, tela, linòleum, coure, etc.

Ha participat, de forma col·lectiva o individual, en més de 50 exposicions a diferents llocs, entre d'altres, Vilafranca del Penedès, Sitges, Sant Sadurní d'Anoia, Sant Pere de Ribes, Montornès del Vallès i Barcelona, a més de Vilanova i la Geltrú. També, ha concorregut en diferents fires i, fruit d'un intercanvi cultural, té obra a Itàlia.

Les Comparses, els Tres Tombs, la Festa Major, i principalment, els seus monstres de foc, dracs i diables, han estat motiu destacat de la seva obra i la seva sensibilitat. L'encàrrec, el 1994, de l'Agrupació de Balls Populars de pintar els vestits dels diables petits, fou el punt àlgid de la seva aportació al món de la festa.

Darrerament, altres tècniques i altres temes, com poden ser els gats o el món de la vinya, són motiu d'exploració i d'expressió del seu inquiet esperit artístic.

REEMBRES

Plecs d'història i cultura

Número 17

Vilanova i la Geltrú, agost 1998

Volum II

EDITORIAL

Una vegada més, amb un número de Reembres a punt d'entrar a impremta, ha sorprès la mort d'una persona propera a la publicació. El 26 de juliol, a Barcelona, ens deixà Teresa Basora Sugrañes, directora, durant molts anys, de la Biblioteca-Museu Balaguer.

No fa gaire, a finals de maig, a Llinda, a la multiseccular masia de l'Oriol Puig Vidal, a la trobada de col·laboradors de Reembres, compartirem encara amb ella, junt amb la seva germana, una plaent jornada. Fins i tot, en cert moment, li proposarem una futura col·laboració. Poc podíem pensar que al cap de pocs mesos hauríem de modificar un número pràcticament enllestit per dedicar promptament unes pàgines de recordança a aquesta gran vilanovina d'adopció.

Aquestes pàgines de recordança, Reembres les agraeix, i molt, a dos bons amics i coneixedors de Teresa Basora, Josep Parera i Ripoll i Francesc X. Puig Rovira, que des de Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú, respectivament, han acceptat d'immediat i de molt bon grat, parlar de Teresa Basora des d'aquesta modesta publicació.

Els editors

Sumari

- Pàg. 3 *M. Teresa Basora i Sugranyes. Una col·laboració, una amistat, una memòria.*
Per **Josep Parera i Ripoll.**
- Pàg. 5 *Memòria de Teresa Basora.*
Per **Francesc X. Puig Rovira.**
- Pàg. 17 *Vies d'aproximació al fenomen no exclusivament vuitcentista dels indians.*
Per **Joan Callejón Cabrera.**
- Pàg. 21 *Ricard Rosell i la Germanor Vilanoviva.*
Per **Cèsar Rodríguez Solà.**
- Pàg. 25 *Gaspar d'Arinyó, castellà de Vilanova i la Geltrú.*
Per **Alba Vallès i Formosa.**
- Pàg. 27 *1980-1996. Quinze anys de premsa a Vilanova i la Geltrú. Segona Part.*
Per **Sixte Moral Reixach.**

Reembres, núm. 17. Any 1998.

Edició i redacció: **Josep Ferrer Serra,**
M. Ll. Orriols Vidal,
Ferran Sanz Lou i
Xavier Sorní Esteva

Apartat de Correus 331
08800-Vilanova i la Geltrú

Dipòsit Legal: **B - 24.959-93**

ISSN: **1133-6412**

M. TERESA BASORA I SUGRANYES UNA COL·LABORACIÓ, UNA AMISTAT, UNA MEMÒRIA

Josep Parera i Ripoll

Vilafranca del Penedès

Només el bon record de l'amiga Teresa Basora, traspassada a les darreries del proppassat més de juliol, podia fer-me decidir d'escriure'n alguna cosa a mi, que soc lent per agafar la ploma de pròpia voluntat i sols ho faig per la pressió de la responsabilitat que tan sovint m'envolta

A la seva mort -ho tinc a la vista- els amics i coneguts més propers, de Vilanova, sorpresos i contristats pel fet irreversible del desés, han estat pròdigs a remarcar-ne els trets intel·lectuals, sobretot, de la seva professionalitat indiscutible.

M'hauria agradat ser coneixedor més profund de totes aquelles qualitats i formacions acadèmiques per tal de contar-ne, amb tants autors de pes, les excel·lències humanes de la nostra amiga, però he d'aconterar-me en el record d'una amistat que va començar quan gestavem, l'any 1976, la constitució de l'Institut d'Estudis Penedesencs, que va continuar amb la pertinença conjunta, des de la Junta fundacional (1977), fins el 1990, en el que va produir-se el seu reglamentari relleu.

Però jo no he pres la ploma, avui, per a fer-ne cap biografia, ni menys estadística, dels darrers vint-i-dos anys, en els que hi han sovintejat multitud d'encontres, amb una cadència rigorosament mensual: vull referir-me al seu llarg pas -exactament, vint anys- en els òrgans de govern de la Caixa d'Estalvis del Penedès, de primer formant part de la Comissió d'Obres Socials i, des de 1989 a La Fundació que porta el nom de la mateixa Caixa.

Els que hem exercit, juntament amb ella, càrrecs similars, podem donar fe de la petja discreta, però ben assumida, de la seva vocació professional, que va acompanyar de raonaments transparents amb placidesa de caràcter, prudència en el judici i amb una visió religiosa i moral, que brollava amb fluïdesa, sense esforç, i que alliçonava sempre. Del seu diàleg, ornat d'un to de veu inalterable, que moderava -i àdhuc frenava- les nostres intemperàncies argumentals, i emprant una terminologia que feia evident la seva ascendència situada a les terres centrals tarragonines, tots n'hem anat rebent, un rere l'altre, exemples perdurables.

No podem oblidar, a més, la seva disposició al consell i al treball, com a persona idònia, dins l'ampli ventall que ofereix el càrrec, en la gestió de la Institució. I les seves observacions i recomanacions, la seva opinió valuosa, fruit d'una categoria intel·lectual reconeguda, ens predisposava a tots per a la pregunta i per a la consulta.

Posà la seva professionalitat al servei d'una Institució, la finalitat de la qual era considerada distant del medi laboral que ella havia escollit. Però hi afegí –i ací hi rau el seu mèrit- aquella dosi multifacètica de la persona que sap aplicar els seus coneixements, ornant-los d'aquelles virtuts i d'aquella moral que li dictava sempre el seu auster ritme de vida, envoltada d'una humilitat sense frau.

No es tracta de jutjar tant el què feia, sinó de com ho feia. El pes de la seva opinió en les tasques que li eren encomanades, tenia per a nosaltres un constant punt de referència: “la senyoreta Basora, diu...” I així, malgrat la seva minvada estabilitat física dels darrers anys, les seves intervencions eren tan convincents en el seu contingut com en la quasi unció amb què eren escoltades. Malgrat el respecte rigorós als criteris d'altri, podem assegurar que tenia efectes sempre creïbles davant els seus interlocutors.

La prova de les darreres malalties no li va fer perdre mai aquell somriure suau, ni aquell deix amable i atent que feia endevinar, però, un patiment intens, que va acceptar resignadament, a mena de transsumpte d'una més gran esperança, no sols en l'ordre espiritual, sinó també en l'estrictament físic i material. En l'interval de les dues darreres intervencions quirúrgiques, i per a justificar l'absència a alguna de les nostres reunions habituals, em digué, de confiança, amb aquestes paraules o ben semblants: “he resolt, dintre les meves possibilitats, d'actuar, en endavant, en els meus compromisos contrets, doncs m'he convençut que, lluny de sentir-me vençuda, em cal conviure amb el dolor i la malaltia”.

Aquesta és la M. Teresa Basora que jo he conegut, no tant per jutjar-ne els mèrits professionals –que tenia- com per l'amistat que va néixer i créixer a través d'una tongada de prop de dues dècades i mitja; que tenia temps per a parlar-me de Vilanova, del Museu Balaguer, de la “seva” Biblioteca, de l'Institut d'Estudis Penedesencs, la presidència del qual –ella ho sabé prou- la vam promocionar i propulsar una colla d'amics, enmig dels quals vull comptar-me, des del Museu de Vilafranca; aquest mateix Museu, a la qual vam introduir, amb caràcter permanent, membre del Jurat en el Concurs Literari Sant Ramon de Penyafort; que la sentíem plena d'humanitat i de sentiments per tanta gent de Vilafranca, tot interessant-se sovint per les nostres activitats, demostrant interès sincer per les persones, per les nostres famílies i pels nostres malalts.

Aquesta M. Teresa Basora, en resum, que vam acomiadar en el seu poble nadiu de Castellvell del Camp un capvespre de càlid Juliol, amb cor compungit i trist, com el d'aquell que perd un amic entranyable.

MEMÒRIA DE TERESA BASORA

Francesc X. Puig Rovira

Teresa Basora i Sugranyes, que va morir a Barcelona el dia 26 de juliol de 1998, ha estat una figura singular destacada en la vida cultural de Vilanova dels últims cinquanta anys. La seva responsabilitat principal ha estat la de directora de la Biblioteca Balaguer, càrrec que va ocupar al llarg de tota la vida professional, fins la jubilació el 1988, en complir els 65 anys. Aquesta llarga vida de servei mereix ser comentada i ponderada en alguns aspectes.

Esbós biogràfic: l'etapa de formació

Teresa Basora va néixer el 1923 a Castellvell del Camp, a pocs quilòmetres de Reus. Després de l'educació primària va fer els estudis de Batxillerat a l'Institut de Reus, i en acabar-los va estudiar a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona. Això passava en els anys de la Guerra Civil i en els de la immediata post-guerra. Hi podem veure diverses singularitats. Una és la que una noia, en concret una noia de poble, seguís estudis universitaris en una època que el nombre total d'estudiants a la Universitat era molt reduït i el nombre de noies totalment minoritari. Per tant, la decisió personal i familiar de seguir estudis superiors ja mostra una actitud d'apreci per la cultura.

Potser una influència primerenca l'hem de veure en el seu pas per l'Institut de Reus. Llavors era un dels comptats Instituts que existien en ciutats no capitals de província; a Catalunya, a més d'aquest, només hi havia el de Figueres, el de Tortosa i el de la Seu d'Urgell. L'Institut de Reus sempre ha gaudit d'un notable prestigi, per haver comptat amb selectes professors, sobretot en un temps que l'ensenyament mitjà públic, molt minoritari, era un nivell docent on exercien alguns titulats universitaris amb autèntica vocació i ànsia de coneixements, que aspiraven a ser professors a la Universitat, on, a causa de les dimensions d'aquesta, les possibilitats dels joves graduats eren molt escasses. A l'Institut de Reus hi han estudiat el batxillerat moltes persones que més tard han estat primeres figures de la vida política, acadèmica, judicial, científica, econòmica o professional. Fa poc, un destacat fill de Reus, Albert Vilalta González, enginyer de camins, que ha ocupat alts càrrecs en l'Administració, entre els qual el de conseller de la Generalitat de Catalunya, deia que sempre al llarg de la vida ha seguit dos principis que havia après a Reus: "No esperar que ningú em regali res i que no s'aconsegueix res sense un gran esforç". Aquests lemes es poden aplicar a Teresa Basora, també influïda per l'ambient de l'Institut de Reus.

Dels anys que va passar per la Universitat s'ha dit que eren de gran pobresa intel·lectual, com a conseqüència de que diversos professors competents

havien hagut d'abandonar la càtedra després de la guerra. Però, malgrat un ambient poc favorable, no era impossible que els que volien dedicar-se seriosament a l'estudi poguessin progressar en el coneixement humanístic o científic. Alguns professors van fer esforços notables per mantenir el prestigi de la institució i per fomentar i organitzar grups d'estudi i de recerca, malgrat les condicions acadèmiques adverses i la penúria dels recursos.

La direcció de la Biblioteca Balaguer

En acabar la carrera, Teresa Basora va venir a Vilanova el 1948, per col·laborar professionalment a la direcció de la Biblioteca Balaguer. Aquesta institució havia passat una forta crisi en acabar la Guerra Civil, crisi que té un origen força més antic, ja que les dificultats econòmiques de subsistència arrancaven des de la seva mateixa fundació. Per poder mantenir en funcionament la biblioteca, la Junta de Patronat, el 1915, va sol·licitar l'ajut de l'Estat i es va arribar a un conveni pel qual l'Estat es feia càrrec de la direcció tècnica de la Biblioteca, que seria prestada per un funcionari. Com a conseqüència de l'acord, diversos funcionaris del Cos facultatiu d'Arxivers, Bibliotecaris i Arqueòlegs (Miquel Ferrà, Aurea Javierre, Ignacio Rubio Cambroner, Miquel Agelet, entre d'altres) havien estat destinats a Vilanova, amb estades de durada diversa; sovint havien aprofitat el destí a Vilanova per tenir mèrits per poder concursar a una plaça de més categoria. Algun, simplement havia pres possessió sense arribar a ocupar la plaça. Dels funcionaris directors de la Biblioteca Balaguer podem donar-ne algunes informacions o anècdotes que ajuden a emmarcar la situació. El primer a ocupar la plaça després de l'acord de 1915 va ser Angel Ramírez Casinello, que va fer una estada efímera. El mateix any el va substituir Miquel Ferrà i Juan (Mallorca, 1885), que era un poeta i escriptor mallorquí, que ben aviat va fer amistat amb Enric C. Ricart, Rafael Sala i Josep F. Ràfols, que llavors tenien una edat semblant; era quan s'editava a Vilanova la revista literària *Themis*, en la qual Ferrà va col·laborar; tan aviat com va poder va demanar el trasllat a Barcelona i més tard a la seva Mallorca natal. Aurea Javierre Mur ha estat una figura prestigiosa en el món dels arxius, autora de diversos treballs de recerca. Ignacio Rubio Cambroner (Valladolid, 1895), erudit historiador, va guanyar la plaça el 1923; es va relacionar amb els dirigents locals del règim de Primo de Rivera i va arribar a ser alcalde de Vilanova entre el setembre de 1928 i el desembre de 1929; en aquest període va ser nomenat bibliotecari de la Diputació de Barcelona i de la Universitat de Barcelona. Miquel Agelet Gosé era de Lleida, ciutat a la qual va procurar retornar el més aviat possible; va dirigir la biblioteca de Vilanova entre el gener de 1930 i el març de 1933.

En aquesta data va permutar la plaça amb Pilar Corrales Gallego (Zamora, 1901), que va estar a Vilanova durant la Guerra Civil i en el període immediatament

posterior, quan l'Estat es va incautar dels serveis de la Biblioteca Museu Balaguer.

Quan va cessar Pilar Corrales, el 1946, no es va cobrir la plaça, com a conseqüència de la manca de funcionaris disponibles, entre altres motius. La prestació del servei, no només de la Biblioteca sinó també del Museu, es va acumular a la Direcció del Museu Arqueològic de Barcelona, i se'n va encarregar al Dr. Martín Almagro Bach, que llavors, a més de director d'aquest Museu, era catedràtic de Prehistòria i Història Antiga de la Universitat de Barcelona. El prof. Almagro procurava trobar treballs per alguns dels seus alumnes de la Facultat de Filosofia i Lletres recent graduats, que col·laboraven amb ell. (Aleshores, els estudis humanístics estaven englobats en una facultat única, abans de produir-se les subdivisions que s'hi van introduir més tard). Un d'aquests alumnes era Teresa Basora, que havia fet pràctiques a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i al Consell Superior d'Investigacions Científiques. El 1948, Teresa Basora, va començar a treballar a Vilanova interinament però amb voluntat i dedicació, de la mà del Dr. Almagro; ben aviat va gaudir de la seva confiança i li va anar delegant diverses funcions. Seguint l'orientació del Dr. Almagro, el 1954, Teresa Basora va fer les oposicions per entrar en el cos facultatiu d'Arxius i Biblioteques. Un cop ingressada com a funcionària, li va tocar un primer destí professional a Albacete, però tot seguit la Junta de Patronat de la Biblioteca Museu Balaguer va gestionar que pogués ser destinada a Vilanova. El 1955, en un concurs, va obtenir aquesta plaça i des de llavors, fins la jubilació el 1988, la va ocupar ininterrompudament.

Per aquests anys, de la direcció del Museu Balaguer, se'n va encarregar Antonio Arribas Palau, sota la tutela de Martín Almagro.

El destí per al qual va ser nomenada Teresa Basora era el de directora de la Biblioteca, però més tard, la Junta de Patronat també li va confiar la de Museu, quan va cessar Antonio Arribas; és a dir, que ella es va ocupar de tots els serveis de la Institució.

Teresa Basora, com he dit, pertanyia a un grup d'alumnes avantatjades del prof. Almagro a les quals va anar aconduint en els camps científics de la seva especialitat. A més d'ella, formaven el grup Francina Solsona, Carme Batlle i Maria Mercè Costa, que al llarg de tota la vida van mantenir una amistat i una col·laboració professional constants, van participar conjuntament en congressos, viatges i reunions d'estudi i van ocupar llocs de responsabilitat a la universitat o en arxius i biblioteques públics.

Destí com a directora

Durant quasi quaranta anys, Teresa Basora va tenir una dedicació constant a la Biblioteca Museu Balaguer. Vull destacar-ne diversos aspectes. En primer lloc, el llarg període de permanència en aquest lloc professional; ella va considerar el seu destí com a definitiu, mentre que per a tots els que l'havien

precedit havia estat una situació transitòria per anar ascendint en una carrera de funcionari. Va ocupar el càrrec amb professionalitat i les relacions entre la direcció tècnica i la Junta de Patronat responsable de la institució sempre es van mantenir en un clima de confiança mútua, sense problemàtiques interferències en les respectives funcions, situació que no s'havia donat amb tots els directors anteriors ni amb els posteriors. Mantenir un punt d'equilibri en una institució d'una estructura força complexa com la Biblioteca Museu Balaguer no resulta fàcil. El temperament de Teresa Basora hi va contribuir. Ella va actuar com a professional, no pas com a delegat o comissari d'una administració superior.

Evolució de la Institució

Va dirigir la institució Biblioteca Museu Balaguer en una etapa d'expansió, com mai no havia viscut abans. La seva incorporació com a directora de la Biblioteca va ser poc posterior a que la institució hagués recuperat el 1947 el seu estatut fundacional, és a dir que havia cessat la incautació per part de l'Estat que hem mencionat. Coincideix amb els primers anys que Antoni Ferrer Pi era alcalde. Una de les seves primeres gestions a l'Alcaldia va anar encaminada a restablir el règim fundacional de la Biblioteca Museu Balaguer, interromput per la guerra i per la incautació; va ser considerat per ell com un punt clau de l'actuació a Vilanova. L'aspecte jurídic-administratiu, no polític, d'aquesta qüestió mereixeria ser més conegut. Des de llavors, l'Ajuntament de Vilanova sempre més va complir els compromisos fundacionals de contribuir econòmicament al funcionament de la Institució. Com a conseqüència d'aquesta recuperació, la Junta de Patronat va tornar a exercir el govern de la Institució; es van cobrir les vacants de patrons existents. Des de l'última renovació, anterior a 1936, havien mort alguns patrons, que per voluntat fundacional ho eren amb caràcter vitalici. Una vacant que també es va cobrir va ser la de Joan Ventosa i Roig, que llavors era a l'exili; mentre havia residir a Vilanova sempre havia tingut una actuació tenaç i decidida en el govern de la institució, de la qual n'era una figura bàsica i un dels membres de la Junta amb més dedicació; durant la Guerra Civil, n'havia estat comissari de la Generalitat de Catalunya, fet que va evitar que fos objecte d'un possible atropell revolucionari. Un dels nous patrons va ser Felip Bertran i Güell, propietari i mecenes, fill de l'antic diputat a Corts pel districte de Vilanova Josep Bertran i Musitu, que va ser nomenat president de la Junta. Antoni Ferrer Pi, com alcalde, en formava part. Sota el seu mandat municipal, la Biblioteca Museu Balaguer va ser considerada com una infraestructura cultural bàsica de Vilanova, i la institució com un instrument de la política cultural del municipi, tal com ho demostren diversos fets. Amb aquest criteri, l'Ajuntament va prestar una col·laboració a la Biblioteca Museu com no s'havia donat mai fins llavors, i va sol·licitar, obtenir i gestionar ajuts externs. Amb aquest suport, la Junta va ser la promotora de l'expansió.

En podem esmentar diverses realitzacions, principalment entre 1950 i 1968. Es van executar algunes obres de millora a l'edifici fundacional, l'habilitació de la Casa de Santa Teresa per a museu o col·lecció monogràfica de Víctor Balaguer; obres al Castell de la Geltrú, de propietat municipal, tot remorejant la planta baixa i el primer pis per tal de ser destinat a museu, cedint-ne l'ús i la gestió al Patronat de la Biblioteca Museu Balaguer per ampliar el Museu; l'habilitació com a nova biblioteca pública de l'edifici de l'antic Centre Federal (adquirit per l'Ajuntament, actual biblioteca Joan Oliva). Hem d'esmentar també la incorporació d'alguns llegats i donacions, com diverses pintures cedides per l'Ajuntament de Barcelona, l'important llegat 1956 (de pintura, mobiliari, i arts decoratives), el valuós llegat dels hereus de Enric C. Ricart, la donació en propietat de la important col·lecció del Museu d'Art Contemporani (contemporani de 1960), donatius de la vídua de Josep F. Ràfols, de la vídua de Xavier Nogués, del fill de Joaquim Mir, del col·leccionista Gustau Camps i de diversos artistes. La llista és molt llarga; cada un dels apartats exigiria un comentari particular, ja que al darrera hi ha unes gestiones i unes vivències.

La Junta va ser la que va aconseguir aquestes realitzacions, tot comptant amb el suport de l'Ajuntament, i amb altres ajuts exteriors específics per a cada cas, tramitats per mitjà de l'Ajuntament o directament. Les persones que van tenir un paper més destacat van ser Antoni Ferrer Pi, alcalde i membre de la Junta, Felip Bertran i Güell, president, Pau Alegre Pi, secretari, Enric C. Ricart i Alexandre de Cabanyes, artistes que van donar el suport i l'assessorament en l'aspecte artístic, i Josep M. Miró Guibernau, arquitecte, que va projectar i supervisar les obres de reforma en els edificis. Però si, en tots els casos, hi va haver una instal·lació i un agençament adequats va ser gràcies a la tasca de direcció i assessorament de Teresa Basora, i a la dedicació i interès que hi va posar. El bon resultat global va ser possible per la bona sintonia entre la Junta i la direcció tècnica. Cal precisar, a més, que tot això es va fer amb uns mitjans econòmics molt limitats, certament moltíssim més baixos que els que actualment manegen les administracions públiques; la dedicació personal, amb sacrifici, comptava molt.

Entre els moments singulars de la vida de la Biblioteca Museu Balaguer, un esment especial s'ha de dedicar al dipòsit de les pintures del Cafè del Foment, inaugurat al març de 1974. Llavors es va dir, i la perspectiva dels anys ho confirma, que "no és cap temeritat afirmar que és un dels actes més importants que en l'aspecte artístic-cultural s'han celebrat a la nostra vila". Em crec personalment obligat a fer-hi un comentari. La cessió en dipòsit al Museu, va suposar la conservació definitiva i la possibilitat d'exposició permanent al públic del conjunt més important de la pintura de Vilanova, realitzat l'any 1925 pels artistes més notables (Mir, Ricart, Cabanyes i Torrents) en el moment del seu màxim esplendor. A principi dels anys setanta, els quadres, setze grans plafons, situats al lloc original per al qual van ser executats, estaven molt malmesos, en deplorable estat de conservació; a més, la societat Foment Vilanoví passava una etapa molt crítica. Van ser dos vilanovins, socis

del Foment, i d'un patriotisme local molt arrelat, Josep Pla Brunet i Joan Orriols Carbonell, els que, a la vista de la situació global, van tenir i expressar la idea de la cessió al Museu, que tot seguit va comptar amb el suport de Joan Soler Piñellas, llavors president del Foment. Aquestes tres persones van plantejar-se a fons quines havien de ser les condicions del dipòsit, sobre les quals hi va haver un llarga negociació, abans de ser presentades i aprovades en una assemblea general de socis del Foment. Em va correspondre una intervenció molt directa en aquesta qüestió, per delegació de la Junta de Patronat de la Biblioteca Museu Balaguer, de la qual formava part; aquest fet em va portar a ser-ne designat president. Teresa Basora va prestar un assessorament bàsic a les dues parts, no només per a l'establiment de les clàusules del dipòsit i la formalització dels documents públics corresponents, sinó també per a la delicada i costosa restauració dels quadres i la seva instal·lació a les sales del Museu. Estic en condicions d'afirmar que les dues persones esmentades que van ser la clau d'aquesta important operació de cessió al Museu, i que en van aconseguir l'aprovació de tots els socis del Foment en una assemblea general extraordinària, van actuar mogudes només pel seu amor a Vilanova i a les institucions locals, i en concret pel Museu Balaguer, però que en aquesta institució va influir més la confiança que tenien en la gestió de Teresa Basora que no pas en les persones que formàvem la Junta de Patronat.

Integració a la ciutat

En ser destinada a Vilanova, Teresa Basora es va integrar a la institució i a la ciutat. Va ocupar el càrrec amb gran afecte, i en va fer el destí definitiu. N'hauria pogut aconseguir algun de professionalment millor, però ja no hi va optar. No és habitual que un funcionari de nivell superior, sense arrels prèvies, s'integri com ella ho va fer a la ciutat on ha obtingut un destí professional. A Vilanova, entre tots els funcionaris públics de les diverses especialitats, els casos serien molt comptats, si és que n'hi ha algun altre.

L'activitat de Teresa Basora a Vilanova va tenir per centre la Biblioteca Museu Balaguer, però, dins de la institució, no va quedar limitada a l'estrictament professional. Des del seu lloc va atendre a moltes persones que la van visitar o que hi van tenir relació. Podríem esmentar alguns polítics o alts funcionaris de la cultura o de les Belles Arts, en visites de protocol o de servei; personalitats que feren alguna estada a Vilanova i visitaren la institució cultural de més anomenada; grups d'estudiants universitaris o de Belles Arts per conèixer els fons del Museu; investigadors o estudiosos que s'acostaren a la biblioteca per fer una recerca, als quals va facilitar la tasca. Un esment especial mereixen algunes persones que afavoriren la institució, com el col·leccionista Gustau Camps Fornés o el tractadista d'art Cesáreo Rodríguez-Aguilera, que van manifestar reiteradament el seu aprecí a la Institució, gràcies als quals fou possible la incorporació d'importants donacions per al museu.

Els estudis locals

El 1951 va ser creat el Centre d'Estudis, sota la dependència de la Biblioteca Museu Balaguer. Des d'alguns anys abans s'havia intentat la creació d'un grup d'aquest tipus, sense haver-se aconseguit, atesa la situació del moment. El 1950 es va celebrar a Martorell l'anomenada I Assemblea Intercomarcal del Penedès i Conca d'Òdena, organitzada per un grup d'estudiosos de Vilafranca, de Vilanova i de Martorell, nascuda de les inquietuds latents entre aquests. Un dels fruits de l'Assemblea va ser la creació del Centre d'Estudis, que aplegava un grup d'erudits i aficionats als estudis locals. Va quedar sota la dependència o tutela de la Biblioteca Museu Balaguer. Del grup fundacional mereix un record la tasca metòdica de recerca del malaguanyat Albert Ferrer i Soler (1922-1954). El Centre d'Estudis responia a les orientacions, als esquemes i a les limitacions propis del seu temps. Des de la fundació va fer una tasca apreciable en el camp dels estudis locals en diverses branques (història, arqueologia, bibliografia, fotografia, música i altres). Teresa Basora va ser un dels membres fundadors i durant molts anys va ocupar la secretaria. Però va mantenir sempre una relació especial d'afecte i confiança amb el grup de persones que amb més tenacitat i entusiasme va contribuir a la creació i que va mantenir constantment el caliu inicial, entre les quals vull esmentar Joan Orriols Carbonell, Joan Rius Vila, Oriol Puig Almirall, Joan Bellmunt Poblet, Pau Roig Estradé, Joan Alemany Moya, Ramon Falcó Casas, entre d'altres. Per a ells sempre va ser la "senyoreta" Basora; era així com l'anomenaven; li tenien un gran respecte; apreciaven la seva tasca, la seva delicadesa, la comprensió que en tot moment manifestava per les seves preocupacions, i alhora li atorgaven una gran autoritat. Teresa Basora sabia assessorar-los, interpretar i encarrilar les iniciatives i les inquietuds, presentar-les a la Junta de Patronat de la institució, fer-les acceptables en una situació de fort intervencionisme, suavitzar-les si s'esqueia, etc.

Aquesta relació expressa una de les característiques del temperament de Teresa Basora: saber aglutinar i formar part d'un grup que li tenia afecte i la respectava, que apreciava la seva cultura, i dins el qual gaudia d'una posició preponderant.

Sota el subtil guiatge de Teresa Basora, el Centre d'Estudis va fer una tasca digna durant molts anys, en els quals la vida cultural en general va ser bastant migrada. Amb aquest grup bàsic va actuar fins el canvi polític posterior a la mort de Franco, que correspon també a l'eclosió pública d'una generació més jove, amb més estudis, poc condicionada pel passat, inspirada per uns altres valors, que va portar a un canvi en els procediments i en les motivacions d'estudi local, una generació més inquieta, que havia criticat les actuacions anteriors, a vegades amb duresa i simplicitat. A partir de llavors, el Centre d'Estudis ha passat per alts i baixos, però va entrar en successives crisis, que ja eren latents des de bastants anys abans, de les quals no sé si es pot parlar de desenllaç final.

Activitats culturals a Vilanova i la Geltrú

El Centre d'Estudis va organitzar al llarg dels anys diverses activitats: recerques arqueològiques a la comarca amb catalogació de materials i exposició permanent en una sala del Museu (instal·lada fins al seu tancament als baixos del Castell de la Geltrú); recollida de material biobibliogràfic sobre diversos personatges; edició del Butlletí de la Biblioteca-Museu Balaguer; cicles de conferències o conferències aïllades, algunes a càrrec de destacats especialistes; concerts i vetllades de divulgació musical; promoció i divulgació de l'art de la fotografia. Un capítol especial és el de les exposicions antològiques de diversos artistes, com Joaquim Mir, Ricart, Cabanyes, Josep F. Ràfols, Rafael Sala, Cardona Torrandell, entre d'altres; d'aquestes exposicions destacaria, en alguns casos, la qualitat dels materials aplegats. Algunes de les activitats organitzades es poden considerar pioneres al seu moment, com el Saló Revista (1953), la primera exposició a Vilanova d'art d'avantguarda, els recitals de poesia de Santiago Forn Ramos, els primers cursos públics de llengua catalana impartits per Jacint Picas, etc.

A l'octubre de 1975, poques setmanes abans de la mort de Franco, Vilanova va ser la seu de l'Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, que s'esqueia amb el 25è aniversari de la primera, celebrada a Martorell, a la qual m'he referit més amunt. Es van reunir a Vilanova estudiosos de totes les comarques catalanes.

En la majoria de les activitats resumides s'ha deposar èmfasi en l'elevat voluntarisme d'un reduït grup de persones, que les organitzaven sense cap tipus d'ajut econòmic, i per tant amb uns mitjans molt precaris. El fet de poder disposar Vilanova d'un local cèntric i idoni, com va ser la biblioteca, anomenada inicialment Víctor Balaguer i actualment Joan Oliva, inaugurada l'any 1965, va possibilitar l'increment dels actes culturals. Mentre Teresa Basora en va ser la responsable tenia una cura singular en coordinar-los tots, en controlar l'agenda.

Altres activitats

Teresa Basora va prendre part en altres manifestacions de la cultura local. Quan el 1959 la Diputació de Barcelona va habilitar la casa Papiol per a Museu Romàntic, va col·laborar amb el director Alberto del Castillo, per a la primera instal·lació i en la confecció del primer catàleg que es va publicar. Va fer algunes tasques de catalogació de l'arxiu municipal i de l'arxiu dels jutjats, en una època que aquests arxius públics no tenien gairebé cap atenció de l'administració. També va contribuir a l'aplegament i conservació d'alguns arxius privats i d'empreses, i va impulsar la seva donació a una institució pública, per tal d'evitar-ne la pèrdua. Va ser un primer pas per a la seva conservació i valoració definitiva.

En la història cultural de Vilanova dels últims cinquanta anys, Teresa Basora hi va representar un paper notable. Va actuar en camps diversificats, de vegades una mica dispersos. Havia publicat a la premsa local diversos articles sobre aspectes històrics, sovint poc coneguts. Havia donat conferències, en les quals havia demostrat la seva erudició, però que en general han quedat inèdites, entre altres motius perquè probablement les havia pronunciat en base a notes, sense un text complet escrit. Potser caldria pensar en la publicació d'una part dels seus treballs, si és possible aplegar-los. Segurament que la seva documentació privada recull una informació considerable de la història local. També ha de ser de gran interès la correspondència que havia mantingut amb persones molt diverses, principalment des de la Biblioteca Museu Balaguer, que ignoro si es conserva en la institució o bé està dispersa.

Al gener de 1981, el Museu Balaguer va ser objecte d'un espectacular robatori, en unes circumstàncies no del tot aclarides, que, a més dels efectes directes en el patrimoni i del disgust consegüent, va causar un fort trasbals a la institució i a la seva estructura. Teresa Basora, com a directora, va poder informar amb detall de totes les peces robades, informe que va facilitar als experts la recuperació d'una bona part. Tot això va coincidir amb els primers anys de la nova democràcia, en els quals la Generalitat de Catalunya va assumir les competències de Cultura i es va fer càrrec dels serveis de l'Estat al territori català. Persones d'una nova generació anaven adquirint protagonisme, i ansiaven exercir-lo, amb unes formes i uns procediments diferents dels que Teresa Basora havia seguit. No és aventurat de dir que el fet del robatori representa el principi d'una nova etapa, en la qual el seu protagonisme començà a minvar.

La mateixa Teresa Basora expressa de primera mà les motivacions, les realitzacions i les vivències de la seva estada a Vilanova en una llarga entrevista publicada en aquesta mateixa revista *Reembres* (núm. 4, desembre 1994), probablement la més extensa de les que havia concedit; en la meua opinió és un document indispensable per conèixer els seus punts de vista i la valoració d'alguns fets i d'algunes relacions a les quals he al·ludit.

Altres facetes

L'exercici de la docència és una altra faceta professional de Teresa Basora, a la qual es va dedicar temporalment en una situació força peculiar. A primers dels anys seixanta, diversos col·legis religiosos de Vilanova van fer un esforç per millorar l'ensenyament del batxillerat, abans que fos creat l'Institut Manuel de Cabanyes. Llavors, era una època d'expansió general del batxillerat, que ja començava a ser desitjat i seguit per molts nois i noies; però a Vilanova no hi havia cap institut públic. El primer no va començar a funcionar fins el 1969. Només els centres privats impartien el batxillerat, que havien de ser revalidats en exàmens al final de cada curs en un institut públic de Barcelona o

de Tarragona. La millora que alguns col·legis van implantar en aquests anys va consistir en obtenir la classificació de “centres reconeguts”; un requisit indispensable era tenir una plantilla de professors llicenciats universitaris. Per tant, va ser necessari contractar professors amb la titulació idònia. Teresa Basora, com a llicenciada en lletres, va ser professora de matèries humanístiques d’alguns col·legis. Molts nois i noies vilanovins, nascuts entre 1945 i 1960 han estat alumnes d’ella.

També cal destacar la seva participació, al llarg de tota la vida, en diverses activitats relacionades amb l’Església (grups d’estudi, seminaris de formació, equips de pregària, etc.), a través de les quals va donar testimoni permanent de les seves creences.

L’Institut d’Estudis Penedesencs

En els últims anys, Teresa Basora va ser presidenta de l’Institut d’Estudis Penedesencs. L’any 1976, un grup d’estudiosos de diverses viles va impulsar la creació de l’Institut, que des de llavors ha portat a terme una tasca important d’estudi i de divulgació per tot l’àmbit del Penedès, i ha aconseguit impulsar l’esperit comarcal, des dels aspectes culturals, d’una forma que a l’inici era força impensable. Teresa Basora va figurar entre els fundadors, i no només això, sinó que els promotors la van considerar la persona idònia per ocupar la Presidència. Ella va presidir en l’etapa constituent abans de ser aprovats els estatuts, en el primer període estatutari, i per tota la durada màxima permessa: en total, des de la fundació el 1977 fins el 1990. Com a presidenta, va procurar més ser una coordinadora dels membres de la junta, fomentant l’acord entre els diversos punts de vista, orientacions i temperaments, que no pas imposar una línia d’actuació ni tenir un destacat protagonisme. Però contribuï a impulsar la definició d’un esperit penedesenc, que ha anat arrelant i que ha estat l’objectiu fonamental i la raó de ser de l’Institut.

El seu temperament bonhomíós, la seva cultura, el seu llenguatge delicat sense perdre mai les formes, la seva tranquil·la adhesió a les iniciatives alienes que trobava acceptables i la seva actitud conciliadora van ser molt adequats per a l’etapa inicial de l’Institut, en la qual era convenient posar d’acord punts de vista o resoldre situacions de tensió que podien haver fet fracassar un intent molt noble. Passats més de vint anys, bé podem afirmar que Teresa Basora ha deixat una empremta sòlida i que per a l’Institut, ha estat d’aquelles persones sense les quals una institució seria diferent. En tot moment, mentre va ser presidenta i quan per prescripció estatutària va haver de cessar, ha gaudit de l’apreci majoritari dels socis. També en aquest cas és palès aquell tret del seu caràcter, que he al·ludit en parlar del Centre d’Estudis de Vilanova, que la feia sentir bé entre un grup que aglutinava, dins el qual era apreciada i respectada i hi tenia una posició preponderant.

Teresa Basora, en l'àmbit del Penedès, va col·laborar no només a l'Institut sinó també a l'obra social i cultural de la Caixa del Penedès, a la qual va assessorar regularment. Quan la mort ens l'ha arravatada, és de justícia posar-ho de manifest i deixar-ne constància.

Cloenda

Una mostra final de la seva vinculació a Vilanova i al seu entorn ha estat el fet que quan s'ha jubilat, i sobretot quan els últims anys ha patit una malaltia que li ha donat força sofriment i que l'ha portat finalment a la mort, ella no ha abandonat mai la residència a Vilanova i la participació fins on li ha estat possible en els actes principals de la vida ciutadana. Darrerament hi assistia amb una certa nostàlgia.

Personalment, he tingut ocasió de tenir una relació i una col·laboració molt freqüent amb Teresa Basora durant una bona part dels anys de la seva estada a Vilanova, en gairebé totes les institucions esmentades, fins i tot a l'Institut d'Estudis Penedesencs. Ella, com totes les persones, tenia les seves limitacions; ho esmento perquè no pugui semblar que aquest escrit és un elogi gratuït. Però tenia una disponibilitat constant al servei de la comunitat i de la cultura. Si ho analitzem amb objectivitat, són moltes les realitzacions que porten la seva empremta. Ha estat fins a l'últim moment una figura emblemàtica de la cultura de Vilanova i del Penedès. Quan ens ha deixat a la vida terrenal, i podrà gaudir d'una amistat sense entrebancs amb els vilanovins de tots els colors i tendències, és un deure de justícia i de gratitud dedicar-li un record. Crec que, passada la primera impressió de la mort, mereix un homenatge ciutadà pòstum.

Teresa Basora Sugrañes durant la comunicació presentada a la XVIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, celebrada a Vilanova i la Geltrú el 1975.

VIES D'APROXIMACIÓ AL FENOMEN NO EXCLUSIVAMENT VUITCENTISTA DELS *INDIANOS**

Joan Callejón Cabrera

Potser podria resultar interessant la confecció d'un vocabulari bàsic, que fes referència a l'univers sorprenent dels "indianos". Podria ser un intent d'ordenació dels mots i dels conceptes, que –instituibles i reiteratius– possessin de manifest els durs condicionants de l'abreviada gent del tot o res, que des de les costes del Garraf navegaren –durant cent vint anys (1778/1898)– el nou món transoceànic amb la llicència reial a la butxaca de poder comerciar amb garantida llibertat.

D'entrada hi constarien els mots d'una immediatesa indefugible: mar Mediterrània, mar Atlàntica o de les tenebres, llondros de poqueta cosa, barques grosses tan sols de nom, bergantins, ormejos, terra incògnita a l'altra riba llunyana, temps desmesurat, destí obscur, llamps i torbonades, naufragis blaus, horitzons insuperables, perills de tota mena.

El romanço de Jaume Arnella en deixa constància en significatives estrofes:

Us contaré quatre coses
dels molts que varen marxar
a Amèrica a fer fortuna,
i dels pocs que van tornar.

Que amb gran coratge afrontaren
tots el contratemps marins
amb fragates, sageties,
paquebots i bergantins.

Els perills del llarg viatge:
les tempestes i els assalts
dels corsaris i de moros,
si és que no queien malalts.

Aquest referenciat vocabulari bàsic, però, és o seria només un precipitat indicatiu de la difícil història. Perquè, precisament, la història d'aquesta magna aventura ultramarina porta mullats –i negats– la major part dels papers pertinents. Cada individu és pràcticament la repetició de tota l'aventura del conjunt sense detallada i específica crònica. Els individus lluitaven dins d'una paorosa

* Text de la intervenció de Joan Callejón Cabrera a EL GARRAF I AMÈRICA. UNA COMMEMORACIÓ. ACTE PLÀSTIC-LITERARI, celebrat a Sitges en el Saló d'Or Palau Marcicel, el dissabte 12 d'abril de 1997 a les 7 de la tarda, amb els següents participants: PERE BRULL CARRERAS, JOAN CALLEJÓN CABRERA, XAVIER GARCÍA PUJADES, DAVID JOU I ANDREU, XAVIER MIRET, VINYET PANYELLA, FRANCESC X. PUIG ROVIRA, ALBERT TUBAU. Moderadora, ROSANNA LLUCH.

solitud, formaven baules deslligades d'una realitat o d'un projecte excessiu i desmanegat per la vastitud del cel, del temps, de la mar, dels espais continentals. Els individus o els petits grups d'individus –perduts en les distàncies- no portaven notaris que poguessin donar raó fidedigna de tots i cada un dels avatars endurats. Els fets consumats -de signe positiu o de signe negatiu- havien de resultar inevitablement remoreig deduït, càbales de lògica a posteriori, suposicions sense coneixement de primeríssima mà.

És necessari, naturalment, que els historiadors continuïn la seva feina de recerca de dates i de dades diverses: que ens diguin el nom de les naus i el dels enrolats, que esbrinin calendaris i durada de periples, que relatin -si poden- la magnitud dels temporals i les pèrdues de mercaderies estibades, que facin estadística dels triomfadors i dels seus guanys, que ressegueixin els llibres tridentins dels arxius de les parròquies d'una i altra banda de la mar, que facin menció del lucre tant en l'àmbit dels negocis nets com en la negra cavorca dels negocis bruts. S'aproximaran, evidentment, cada vegada més al recompte d'isolades circumstàncies, culminacions i desenllaços, però sempre quedaran lluny de la definitiva i real asseveració i interpretació dels fets substancials.

Qui, per exemple, coneix les dimensions de la por i de l'angoixa que colpejaven les interioritats dels protagonistes? Qui, per exemple, pot descriure la incertesa i el desempar i el desesper que invadien els espais mentals dels protagonistes? Quin psicòleg, per exemple, pot calibrar la força i la incidència del caòtic món de l'ambició, de la cobdícia i de l'audàcia dels protagonistes?

El motor de l'aventura d'aquesta gent era possiblement -de forma insospitada- d'una categoria superior als postulats economicistes o d'estructuralisme material de la "història" concreta. L'aventura d'aquesta gent no perdia de vista -encara que ben inconscientment- els paradigmes mítics, per exemple, d'un Jàson, d'un Paris, d'un Ulisses. Tot constituïa el mateix: o reconquerir el símbol sagrat del toisó d'or com una penyora de valor idealista, o conquerir l'enigma d'una bellesa suprema amb un somni de daurada consumació, o recuperar una pàtria salvant-la i deslliurant-la d'intimidacions i de flagells.

Aquí hi cabria un altre vocabulari bàsic de mots gairebé indesxifrables si no s'apuntalessin dins la incontrovertible jerarquia dels mites: somni, utopia, nou paradís terrenal, destí -individual i col·lectiu- salvació -personal i comunitària-, justa dominació, fertilitat i abundor, pletòrica bellesa, llibertat absoluta, suficiència plena.

El fenomen de l'aventura ultramarina, des de 1778 al 1898, de la gent aquesta nostra riba catalana no és altra cosa que la realització d'un somni de revolta -latent des de sempre en les zones subconscients de l'ésser humà-, que, tot d'una, capacita un país costaner per a afrontar, amb generositat i valentia, tots els treballs dels herois i els capitosts de la més llunyana antiguitat.

Ara, en aquest moment de saló d'or de palau sitgetà, s'intenta -en bona hora- mobilitzar la memòria de la mítica gesta existencial d'uns avantpassats conterrànies, tot celebrant la continuació de la nostra vinculació espiritual amb ells i tot endevinant que llur inspiració ens resulta sorprenent i tothora estimulant.

El lament -tantes vegades interpretat i utilitzat en sentit pejoratiu- d'un llangorós negre americà no fóra altra cosa, en definitiva, que la constatació d'un mític i preminent esperit de laboriositat, que -comptat i debatut- faria admirable el tarannà col·lectiu d'un poble que lluita per la possessió d'una llibertat alhora total i definitiva.

L'esmentat plany somiqueja de semblant manera:

En el fondo de un barranco
canta un negro con afán:
Ay, madre, quien fuera blanco,
aunque fuera catalàn.

El darrer vers hauria d'interpretar-se, doncs, amb la seguida i necessària ampliació: Aunque trabajar hubiere / tanto como un catalàn.

Finalment -en un somni momentàniament irrealitzable- podríem acostar-nos al cor de l'aventura transoceànica de referència, maldant per convertir-la en una magna, múltiple i agosarada realitat plàstica. A la gran plaça vilanovina del Trajo de Garbí podria ben bé fer-se la representació -al·legòrica i formal- del fenomen "indiano" de tot el Garraf, concentrant -en una sincronia temporal- totes les figures ultranceres dels episodis d'anada i tornada des de tots els punts del Penedès Marítim fins a la terra ferma de les daurades Antilles o del Nou Continent.

Existeix encara, dispersa, tota l'energia espiritual de les dones i els homes d'arreu i de tot temps. En el punt de màxima maduració de les generacions es posarà en marxa -sense el concurs de màquines de tecnologia punta- la projecció i l'ordenació dels hiper-i-sub-estrats de les consciències en espontànies i autèntiques imatges individuals i multitudinàries. Podrà visualitzar-se, dins d'espais de grans dimensions, la gran epopeia dels "indianos" amb una riquesa impressionant de tècniques i formulacions artístiques universals. Per exemple: en els relleus d'un fris clàssic, en un mural d'inspiració mexicana, en un tapís medieval o renaixentista, en un retaule barroc, en un collage picassià, en una composició abstracta i brutal a l'estil d'un Jackson Pollock, en una obra de realisme màgic amb la signatura de l'Armand. Segur que els artistes hi sabran representar el negre i pregon remoreig de les aigües atlàntiques, l'astorament dels cossos xocant en lluita inexplicable, el silenci dels ulls i dels cors, la gosadia dels gestos absurds, la penetrant invasió dels sentits, els colors vius del desig i els moradencs de la por, l'urc dels vaixells, la ferotgia dels assaltants. Hi seran totes les impressionants i identificables imatges de la realitat indefugible per al dia reservat de la gran admiració. Seria o serà, en definitiva, tot l'àmbit

recuperat de les etapes consecutives de la humanitat amb les parcel·les - caotitzades, potser- del mite, de la raó, de la desraó, de la delicadesa dels esperits, de la brutalitat del cossos. El Garraf amb els seus homes i les seves dones, naturalment; l'Amèrica amb les seves dones i els seus homes, per descomptat.

Exercici aquest -sense més dilació- per part meva, d'intentar buscar i trobar un lloc i una interpretació d'un fenomen històric relativament proper - Garraf i Amèrica-, per la via a) de l'evocació dels elements populars i del respecte per aquells que vocacionalment s'atreveixen a mostrar-nos les lliçons de la gran mestra de la vida, per la via b) del dinamisme del mite -font d'identificació i de coneixement- que es fa present quan vol i a on vol, i per la via c) de la consideració gairebé sagrada de l'art que no és altra cosa que la força expansiva i explosiva d'una expressió universal que ens agermana.

Voldria enllestir la meva participació -que agreixo i per la qual demano indulgència- en aquest Acte plàstic-literari/Garraf i Amèrica/Una Commemoració amb la lectura d'altres dues delicioses quartetes de Jaume Arnella:

El fet dels Americanos
a la comarca és present;
esbrinar-lo és conèixer
tant la història com la gent.
Palmeres, figues de moro,
atzavares tropicals,
tan familiars ja ens resulten
que semblen d'aquests verals.

I punt d'arrodoniment definitivament final: Navigare necesse, vivere non necesse. Paraules de l'antiga saviesa (Plutarc, Pompeu 50), que semblen pertinents en relació amb la llunyana remor de veus dels qui protagonitzaren - amb diversa sort, naturalment- el periple ultramarí Garraf-Amèrica, que ara intentem commemorar.

Cal recordar, ahora, que aquests mots constituïren la divisa de les pròsperes ciutats hanseàtiques de durant els segles (XII-XV) de la baixa Edat Mitjana: Navegar és necessari, malviure o viure vegetant no és necessari.

Vilanova i la Geltrú, cinc i dotze d'abril de 1997.

RICARD ROSSELL I LA GERMANOR VILANOVINA

Cèsar Rodríguez Solà

A finals dels anys cinquanta es constitueix un moviment que pretén la coordinació dels vilanovins dispersos arreu del món, a causa sobretot de l'exili posterior a la guerra civil. A diferència dels intents organitzatius que s'havien assajat deu anys abans, en aquesta ocasió no es tractava de demanar l'ajuda solidària dels vilanovins d'Amèrica per socórrer econòmicament als seus compatricis que restaven a França, sinó més aviat d'animar plegats una certa represa cultural de Vilanova i la Geltrú des de l'exili.

L'ocasió va venir amb motiu de la celebració del centenari del naixement de Francesc Macià.

Ricard Rossell

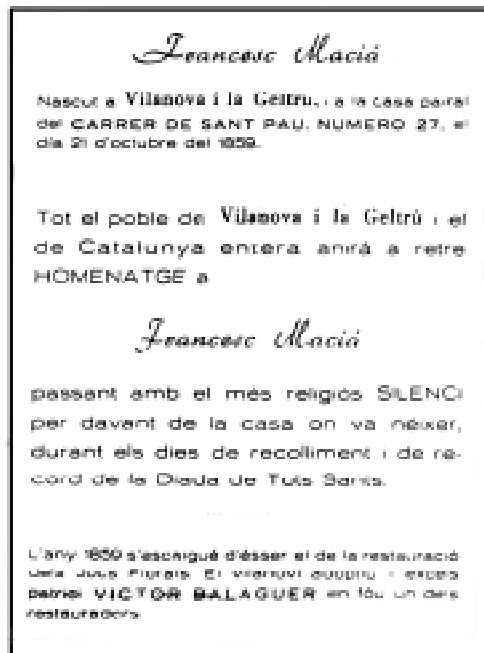
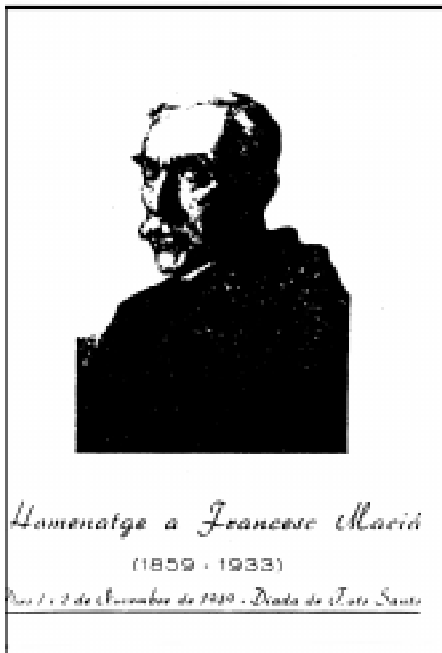
L'ànima de la iniciativa fou el vilanoví Ricard Rossell que residia a l'Argentina. Ricard Rossell i Mercadé (Vilanova 1908) havia regentat un comerç al carrer dels Caputxins. Militant d'Estat Català, fou regidor de l'Ajuntament durant el període republicà. L'any 1948 s'exilià a Mendoza (Argentina), on va arribar a ser propietari d'una empresa de transport.

Fou impulsor dels casals catalans a l'estranger. President del Centre Català de Mendoza i del Casal Català de Buenos Aires, i promotor dels Jocs florals celebrats a Mendoza l'any 1958, jocs en els quals Albert Virella, que havia decidit presentar-se a instància precisament del mateix Rossell, va guanyar el premi Víctor Balaguer amb el treball "Garraf, la comarca de mar i de muntanya"¹.

Durant l'any 1958 Rossell s'adreçà per carta a un conjunt de vilanovins, majoritàriament exiliats, proposant la creació d'un moviment per commemorar el centenari del naixement de Francesc Macià. Per donar un caire formal a la iniciativa es presentà amb el nom de Germanor Vilanovina. S'imprimiren papers amb la capçalera de l'entitat, que duia com a lema "Surge et ambula" el mateix que presideix la Biblioteca Museu Balaguer, la qual cosa ens pot donar una orientació general del que es volia reivindicar. En realitat la iniciativa ultrapassava la celebració puntual i d'aquí la seva vàlua històrica. Es tractava de configurar una certa relació permanent entre els vilanovins exiliats disseminats per l'estranger, alhora que suposava un intent de coordinació i d'apropament d'aquells exiliats vers els vilanovins de l'interior amb la pretensió d'endegar iniciatives conjuntes.

Proposta d'actuacions.

Segurament el projecte més destacat i amb més voluntat de continuïtat era l'edició de llibres "vilanovins". D'entrada es volia publicar el treball de

Ventosa i Roig “Les muntanyes, boscos, rius i llacs de Catalunya” que també havia resultat premiat als Jocs florals de Mendoza, en aquest cas el premi l’havia concedit l’Institut de Ciències Econòmiques de Catalunya, amb seu a Londres².

La proposta concreta passava per encarregar l’edició dels llibres a Joan Rius Vila des de Vilanova, i la compaginació i correcció de galeres la realitzaria el vilanoví Humbert Pardellans, exiliat a París³. L’aspecte financer es mantindria centralitzat a Mendoza.

Així mateix Rossell demanà a Ventosa i Roig que trametés a Vilanova diversos exemplars dels dos volums de les memòries d’Amadeu Hurtado, publicats a Mèxic per l’editorial Xaloc el 1956 i 1958 respectivament, amb la finalitat de què servís de fons editorial de cara a una eventual edició vilanovina d’aquella obra.

Pel que fa a la proposta concreta de commemoració del naixement de Macià, l’associació pretenia que un acte destacat es celebrés a Vilanova. En concret una manifestació silenciosa havia de passar per davant de la casa on va néixer Macià. Perquè l’acte tingués un caire multitudinari es volia fer coincidir amb la diada de Tots Sants, per bé que Francesc Macià havia nascut un vint-i-un d’octubre.

Des de Mèxic, Germanor Vilanovina va imprimir un díptic, repartit per Vilanova de forma clandestina, que recordava l’efemèride i feia una crida per afegir-se a la commemoració.

Segons la informació que Rossell comunicà a Ventosa i Roig, la por ciutadana a la probable resposta repressiva del règim va fer fracassar l'intent de mobilització, encara que segons ell la iniciativa va tenir la virtut de “*posar en tensió els nostres i ells, és a dir, que tots dos bàndols varen pensar que es trobaven en presència d'un fet revolucionari passiu, i la figura de l'Avi Macià avui estarà a la llar d'una munió de catalans*”⁴.

Els delegats

Per la documentació que ens ha arribat, suposem que els escassos vilanovins de l'interior que d'alguna manera estaven adherits a Germanor Vilanovina eren en bona part membres, o s'agrupaven a l'entorn, del Centre d'Estudis de la Biblioteca Museu Balaguer.

A les cartes de Rossell a Ventosa i Roig no s'esmenta cap nom “*per raons obvies, (però) tots sabem que es tracta de persones d'alts sentiments de vilanovisme i de catalanitat*”. L'únic nom que surt és el de Joan Rius Vila, lligat a la tasca editorial projectada.

Un esforç meritori de l'associació va ser l'intent de promoure representats o delegats a tots els països on s'havien establert vilanovins. En una circular de juny de 1960 figura una relació de delegats, les dades dels quals transcrivim de forma simplificada.

Artigas Xambó, Pere	Santiago (Xile)
Bertran, Ramon	Mar del Plata (Argentina)
Camps III, Josep	Lima (Perú)
Fradera, Gabriel	Guadalajara (Mèxic).
Frangioni, Enric	Sao Paulo (Brasil).
Montañés, Vicenç	Posta Leiva (Paraguai)
Munner Soler, Ricard	Buenos Aires (Argentina)
Pardellans, Humbert	París (França)
Rossell, Ricard	Mendoza (Argentina)
Urgellés, Joan	Marsella (França)
Vaqué Curto, Lluís	Montevideo (Uruguai)
Ventosa Roig, Joan	Mèxic D.F. (Mèxic)
Virella Bloda, Albert	Pataias-Gare (Portugal)

A la circular s'esmenta que mancava l'adhesió de delegats de Colòmbia, Cuba i Veneçuela, on es coneixia l'existència de molts vilanovins residents. Una de les tasques dels delegats consistia en recollir les dades de les famílies vilanovines que residien a la mateixa ciutat o país, per arribar a establir un cens fiable de l'organització.

Fins aquí la notícia sobre Germanor Vilanovina, segons la documentació que hem utilitzat, bàsicament l'arxiu de Ventosa i Roig, que mor a mitjans de 1961.

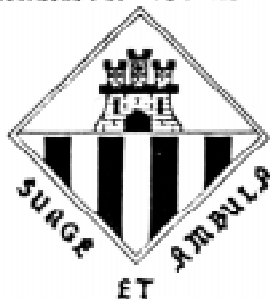
No coneixem l'abast real que va tenir aquest moviment. D'una banda, pel que fa als actes de commemoració de Francesc Macià, objecte inicial de Germanor, hem d'adonar-nos que en aquells anys qualsevol gest d'afirmació nacional i de recuperació de la història, esdevenia una actitud revolucionària. El feble suport popular de la convocatòria podia argumentar-se, com fa Rossell, per l'amenaça repressiva del règim, però al mateix temps d'aquell fracàs també podia deduir-se l'escassa representativitat del moviment. De qualsevol manera s'evidenciava una certa anàlisi deformada de la situació real del país des de la llunyania de l'exili.

D'altra banda, l'intent de coordinació entre els vilanovins de l'exterior, que residien a diversos països, i els de l'interior, proposant iniciatives conjuntes, va ser una tasca lloable. Potser la "Biblioteca d'estudis vilanovins i de la seva comarca" que Rius Vila va encetar a mitjans dels anys seixanta tenia la llavor en aquella proposta de l'exili.

Notes

- ¹ Entrevista a A. Virella, *L'Hora del Garraf*, 11 d'agost de 1995, reproduïda al llibre de recull bibliogràfic d'Albert Virella editat per l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1995, p.40.
- ² Aquell treball de Joan Ventosa i Roig va ser publicat finalment l'any 1983 per la Fundació Roca i Galès.
- ³ Humbert Pardellans (1914-1968). Fill del fotògraf "Adlert" de la Rambla, Pardellans fou comandant de l'exèrcit republicà. Exiliat a París, es va guanyar la vida com a professor de castellà a l'acadèmia Berlitz de la capital francesa. Publicà un llibre de contes "Dotze hores". V. Albert MANENT, *La literatura catalana a l'exili*, Barcelona, Curial, 1989, 2ª edició, p.155.
- ⁴ Carta de R. Rossell a J. Ventosa, 6 de setembre 1958 (Arxiu Conxita Ventosa).

GERMANOR VILANOVINA

GASPAR D'ARINYÓ, CASTELLÀ DE VILANOVA I LA GELTRÚ

Alba Vallès i Formosa

Durant la lluita que mantingueren els exèrcits de Joan II d'Aragó amb la Generalitat de Catalunya en el període històric de 1462 a 1472, el conseller Gaspar d'Arinyó es mantingué fidel a la causa reial. Per tal motiu li foren atorgades, el 25 de setembre de 1464, els drets, fruits i emoluments de la castellania de Vilanova i la Geltrú. El senyoriu pertanyia aleshores al noble Joan de Montbui i de Tagamanent, servidor del que havia estat nomenat Rei d'Aragó, comte de Barcelona i d'Urgell, el Condestable Pere de Portugal. Fou a casa del dit noble que, malauradament, moriria aquest monarca el 29 de juny de 1465, després d'una sobtada indisposició durant la defensa de Manresa -en la que hagué de confiar el comandament al capità portuguès Gil de Teyde-, lloc des d'on sortiria la seva civera conduïda per l'ardiaca Francesc Colom fins a la sala del tinell del Palau Reial de Barcelona¹.

Gaspar d'Arinyó fou secretari de Joan II d'Aragó i, posteriorment, també ho seria del seu fill Ferran el Catòlic. El seu pare, Francesc d'Arinyó, que havia estat secretari i conseller d'Alfons el Magnànim, posseïa la senyoria del marquesat de Camarasa, Cubells i Montgai, a la Noguera, dins el comtat d'Urgell. La va cedir el 1428 a aleshores Joan de Navarra a canvi de la meitat de Calaceit. Aquest, posteriorment, el 4 de desembre de 1429, la vendria a Lluís de Coscó i Desvalls, diputat de la Generalitat de Catalunya.

Els Arinyó i els Coscó mantingueren una llarga relació. Ens consta que Leandre de Coscó, clergue i comanador d'Ossera, va celebrar el 8 de febrer de 1513 un contracte amb Gaspar d'Arinyó, senyor de la dita baronia. Però el rellevant del cas per a nosaltres és el fet que Leandre de Coscó -aleshores cambrer del cardenal Roderic de Borja, futur papa Alexandre VI- seria el traductor al llatí de la famosa carta que l'Almirall Colom enviaria al tresorer de la Corona d'Aragó Gabriel Sanxis -cosí seu- sobre la descoberta del Nou Món.

Curiosament, els Arinyó emparentaren amb les famílies dels Monsuar i dels Monrós (Montsuar i Montrós). Simona d'Arinyó, senyora de Favara, es va casar amb Gerard de Monsuar, senyor de Torregrossa. La filla d'ambdós, Leonor de Monsuar i d'Arinyó, ho féu amb Lluís de Monrós. La seva cosina germana, Violant de Monrós, fou l'esposa del capità Lluís Colom i Bertran, de la ciutat de Barcelona, el qual va participar en la defensa de l'Empordà, al servei de la Generalitat de Catalunya, on fou greument ferit. Després s'exilià a Sicília acollit pels Cabrera, Comtes de Mòdica. El seu fill, Pere Colom i Monrós, és qui el cronista aragonès Zurita, en els *Anales de la Corona de*

Aragón, anomena “Tolón”, i n’explica els fets rellevants com a capità de les galeres armades al servei de Ferran el Catòlic².

Gaspar d’Arinyó va anar com ambaixador a Roma el 1466. En nombroses ocasions intervingué com a diplomàtic i informador de diversos conflictes: pactes amb Navarra, submissió de Saragossa, devolució dels comtats del Rosselló i de la Cerdanya empenyorats per Joan II a França durant la guerra amb la Generalitat de Catalunya -un amb els ambaixadors Boïl, Gamboa i Coloma, i amb la guerra amb Portugal amb motiu de la successió al regne castellà. D’aquests fets es conserven documents amb la seva signatura, entre els que destacaríem el guardat a l’arxiu municipal de Barcelona. En aquest, Gaspar d’Arinyó informa al Rei Catòlic de la victòria marítima assolida contra l’armada d’Alfons de Portugal, pretendent a la dita successió com a partidari de Joana de Castella, anomenada la Beltraneja³.

En Buil de qui parla Arinyó en els seus escrits, no és altre que Bernat Boïl, comandant o conductor de l’exèrcit marítim a les ordres de l’almirall Vilamarí. Després ermità del monestir benedictí de Montserrat, a qui Alexandre VI nomenaria Legat Pontifici i Primer Apòstol del Nou Món, com acompanyant de l’Almirall Colom en el segon viatge de colonització a les Índies. Que va sortir del port de Barcelona junt amb molts altres catalans rellevants, com els capitans Pere Bertran Margarit i Antoni de Torres, el navegant Miquel Ballester, l’ermità i antropòleg Ramon Paner o el metge Guillem Pere Comaç. Retirant-se a la tornada a l’abadia de Sant Miquel de Cuixà, vora de Prades, fins a la seva mort el 1520.

Finalment, podríem destacar la relació mantinguda amb aquell notable historiador i humanista barceloní, Pere Miquel Carbonell i de Soler, de qui conservem una curiosa i sorprenent carta escrita en castellà. En ella, Carbonell s’excusa de no fer-ho massa bé atès que no és la seva llengua materna i que sols el mou la voluntat de cortesia. Però tal vegada conscient de que aquest pas podria establir precedents irreparables que donessin lloc a una possible transculturació protocol·lària que no desitjava, hi afegí posteriorment a la còpia conservada de pròpia mà: “*Après he pensat que es grosseria servir-se d’altra llengua sino la mia mateixa, o ademenys en llatí. E per ço aquesta serà la primera o serà la darrera que faré en llengua estranya*”. Fidel testimoni de qui sempre es va considerar un cronista independent⁴.

Notes

¹ J. E. Martínez Ferrando, Pere de Portugal “Rei dels Catalans”, Episodis de la Història, Barcelona, 1960.

² Gerónimo de Zurita, Anales de la Corona de Aragón, Saragossa, 1990.

³ Arxiu Municipal de Barcelona, secció Cartes Originals Comuns, 1496, fol. 146 bis. Valladolid, 26 de maig de 1476:

“L’armada que el rei portuguès traia por mar, han desbaratado los nuestros de tal manera que todas sus fustas son tomadas o quemadas...”.

⁴ Antoni de Bofarull i Brocà, Documents inèdits, XXVII, pàg. 52.

1980-1996. QUINZE ANYS DE PREMSA A VILANOVA I LA GELTRÚ. SEGONA PART.*

Sixte Moral Reixach

Prensa Política

Aquests anys des dels vuitanta fins ara han estat anys d'una politització molt forta a judici dels analistes. Comentàvem en aquest treball la davallada que pateixen les entitats fruit del començament de la tasca política de molts dels seus dirigents amb l'afebliment de la societat civil i en canvi hi ha una presència pública dels partits molt ampla a tots els nivells de la ciutat i a tots els nivells de les decisions que es prenen. Aquest nivell de politització, aquest nivell d'activitat dels partits té però al nostre entendre un reflex més aviat minso en el món de la premsa política, o potser seria més encertat parlar d'una premsa de partit.

En el període anterior a aquest en el just després de la mort del General Franco⁷ hi ha un període d'efervescència en que les publicacions dels partits i dels grups polítics majoritaris o minoritaris tenen una presència destacada al carrer amb anàlisi de la situació política i amb una distribució directa al carrer. A partir del moment que els partits prenen el seu paper de representació a les institucions o de vehicles de participació política i social aquesta funció de les publicacions perd també el caràcter publicitari o de simple mantenidora de la presència d'unes sigles al carrer.

En general la premsa política que ha tingut la ciutat en aquest període catalogat, té les mateixes característiques dels anteriors, és a dir, una presentació formal més que discreta amb uns continguts clarament doctrinals i amb un poca constància evident. Pel que fa als mitjans formals cal dir que tot i que en aquest moments hi ha possibilitats de fer publicacions dignes amb pocs medis els partits més aviat segueixen encara medis rudimentaris i potser només un parell de publicacions COMUNICACIÓ del partit socialista i CONTRIBUTIÓ URBANA d'Iniciativa han millorat el seu format i presentació. Pel que fa al contingut generalment és un contingut basat en la defensa dels propis arguments i atacs als adversaris, poques vegades es veuen articles de reflexió sobre la situació de la societat o bé de reflexió sobre els propis comportaments polítics. Diríem que és una premsa clarament adreçada als militants i simpatitzants i, per tant, una premsa amb un públic lector molt determinat que cerca afermar els seus posicionaments més que fer una reflexió sobre la política en general. I pel que fa a la constància ja és un fet conegut i evident que la periodicitat d'aquestes publicacions és tan irregular que poden passar anys abans no es publiquin dos números consecutius i la majoria de les vegades no existeix numeració. Dintre d'aquest aspecte cal assenyalar que potser COMUNICACIÓ ha estat la publicació que ha mantingut una major constància en la seva aparició al carrer.

* La primera part fou publicada en el número 15 de Reembres, desembre 1997, pàgs. 21-31.

Conegudes aquestes característiques, cal assenyalar l'aparició, com element de novetat, de diverses publicacions de les organitzacions juvenils dels partits. Així les JNC, afins a CDC, les JSC, afins al PSC i les JERC, afins a ERC, han fet publicacions de caràcter polític tractant temes més directament relacionats amb la joventut i amb Vilanova, que no pas amb les anàlisis polítiques teòriques o e fons. Aquestes publicacions també han patit els mateixos problemes que els de les organitzacions mares. Destacar, però, que la publicació de les JNC tenia una presentació formal que destacava en mig de la mediocritat de la resta. També, com a element curiós, destacar l'aparició des de les rengles socialistes de la publicació "FULL DE CAMPANYA", que amb una periodicitat diària o gairebé diària v sortir durant les eleccions de l'any 1982. És una publicació senzilla, clarament electoral, però combina les informacions i missatges polítics amb acudits que pretenen explicar les situacions negatives que existeixen i les solucions que proposa aquesta formació política. També en aquest nivell de, diguem-ne, novetats cal fer esment a la publicació per part d'ERC de "DEMOCRÀCIA", la singularitat d'aquest fet està en què la formació republicana recupera una capçalera històrica de la ciutat que abans de la confrontació civil havia estat òrgan d'aquest partit, llàstima però que la seva publicació ha estat molt irregular i pràcticament ha desaparegut.

De les publicacions que van apareixent al marge de COMUNICACIÓ que ja l'hem esmentada com la que en aquests moments té una regularitat més constatada, hi ha la publicació INICIATIVA DE VILANOVA, editada per la formació IC que ha tret el seu primer número i per les paraules de presentació expressen clarament la seva voluntat de seguir apareixent amb regularitat. Esperem que sigui així. També en el capítol de novetats cal fer esment a l'edició per part del Partit Popular a Vilanova d'una revista titulada PARLEM-NE que dona informació de l'actuació del grup municipal del PP i publica comentaris de política general. Constatar finalment que el partit que governa l'Ajuntament CDC junt amb UDC ha deixat de publicar RESSÒ que havia estat una de les publicacions més aconseguides en els darrers anys 70.

Afegir una breu constatació sobre la premsa sindical, no és una premsa de partit, però les seves consideracions socioeconòmiques la fa ser una premsa de marcat caràcter polític. Cal dir que aquesta es gairebé inexistente, llevat d'alguna publicació esporàdica de CCOO. Així, doncs, aquesta premsa també ha perdut força.

Caldria fer una consideració final. El fet que els partits no generin una premsa pròpia no vol dir que no tinguin un interès per la premsa. És evident que la necessitat de la seva presència pública fa que cerquin el màxim de possibilitats de sortir en les pàgines de la premsa habitual de la ciutat a través de les rodes de premsa, comunicats i cercant el protagonisme en aquells temes que consideren prioritaris pels seus objectius o bé les reflexions de caràcter general. És, doncs, una clara disfunció d'actuació, mentre no es té cura de la pròpia premsa no treballant-hi massa, cada cop més en els nivells d'influència i de presència continuada. Possiblement, també el públic doni més credibilitat a les informacions donades per una premsa professional que no pas a la premsa dels propis partits, que, en general, es considera mancada d'objectivitat i sectària. La voluntat aquesta dels partits de tenir presència en la premsa

ha portat que a nivell institucional i seguint la polèmica que hem esmentat sobre l'ús i abús d'aquest tipus de premsa cada partit reclami en ocasions quotes de participació o espais reservats per la seva presència. Aquest problema no resolt s'agreuja encara més en els mitjans informatius àudio-visuals i més quan estem en alguna època electoral.

Entendríem que la premsa política de partit segueix essent una premsa amb poca qualitat, poc apreciada pel públic en general i de difusió molt reduïda. És cert, però, que constituirà una font important d'informació i de coneixement dels fets polítics que estan succeint en aquests moments.

Premsa Publicitària

El fenomen més interessant que podem apreciar en aquest temps catalogat de la premsa és l'aparició amb força, amb nombrosos títols i amb tirades certament altes dels publicitaris gratuïts. Aquest és un fenomen que fins el moment no havia tingut massa representació a la nostra ciutat. Però en els darrers anys han aparegut fins un desena de títols que fan pensar que el camp d'explotació d'aquest tipus de premsa és una font d'ingressos temptadora. També és cert que la durada d'aquestes publicacions, llevat d'un parell de títols que ja comentarem, ha estat més aviat breu i sense solució de continuïtat en la majoria dels casos.

La tècnica d'aquestes publicacions és clara. Una qualitat formal més aviat escassa –hi ha excepcions- un bon servei de publicitat de tot tipus que van des dels anuncis de grans empreses o de companyes de les entitats d'estalvi i després tot un seguit de petits anuncis de la gamma més variada. Junt amb tot aquest desplegament publicitari s'incorporen les notícies de caràcter local que puguin tenir interès, moltes vegades es reproduïxen textualment els comunicats dels serveis de premsa dels corresponents ajuntaments o bé dels grups d'entitats. Val a dir que en ocasions volen anar una mica més enllà i publiquen les programacions de televisió i "horòscops" que segons sembla tenen una certa atracció. Hem assenyalat excepcions en la forma, certament hi ha hagut una sèrie petita de publicacions que han trencat aquesta línia en aquest sentit les publicacions com EL FAR o LA VEU DE VILANOVA o MASTERS CLUB que sota la motivació d'oferir un ampli ventall de publicitat han tingut cura de les formes i han aportat un nivell d'articles més importants sense que això signifiqui qualitat de contingut ja que la majoria dels articles són d'un interès mínim o de tipus anecdòtic. Aquest grup de publicacions tampoc ha tingut continuïtat tot hi que podien, en principi, tenir més atractiu per les seves formes, portada a quatricomia, fotografia acurada etc. ... També caldria apuntar que moltes d'aquestes publicacions volen tenir un caire comarcal i oferir com a atractiu l'oferta lúdica d'aquest sector de la costa. Això tampoc ha estat reclam suficient perquè es poguessin mantenir o augmentar les tirades. Destaca per l'originalitat el publicitari FOTOMARKET, que seguint la mateixa línia però es basa en la imatge i tota la publicitat conté la fotografia del producte que es posa a la venda, com a reclam pot ser positiu però tampoc va servir per poder seguir la seva trajectòria.

De tota la gamma de publicacions de caire publicitari en destacarien tres INFORMATOT, VILAFLASH i CLAXON. El primer d'ells ha tingut diverses èpoques i diversos formats va passar de ser un cartell publicitari, bàsicament esportiu, a una publicació publicitària a tot color i incorporant-hi articles esportius i diverses informacions de caràcter municipal o de diversos col·lectius de la ciutat. Aquesta publicació va anar sortint amb molta irregularitat i en el moment de redactar aquest treball sembla que definitivament ha desaparegut. Esmentar que el fet de fer-lo sobresortir sobre altres és degut a que el seu aspecte és també divers. VILAFLASH constitueix un producte totalment autòcton liderat per una empresa de publicitat històrica a la nostra ciutat. Possiblement el fet que a Vilanova aparegués CLAXON com a reclam publicitari va fer veure la possibilitat de què a nivell local podés sortir una empresa que aprofités el cúmul d'experiència i el potencial publicitari i es llancés a editar aquesta revista. Així fou i el resultat és VILAFLASH que el cert és que és una publicació de costos reduïts per la seva qualitat formal amb un paper premsa amb poca redacció i recull una bona part de publicitat història de la ciutat. Destaca aquesta publicació perquè, a més de publicar aquells temes que ja hem indicat, té una secció de comentari polític que en alguns moments va tenir un interès rellevant quan va motivar algunes polèmiques prou interessants. La tercera publicació CLAXON és la primera que va sortir amb les característiques de gratuït publicitari, CLAXON pertany a una cadena internacional de publicacions gratuïtes amb una xarxa comercial molt estesa i, per tant, aquesta cobertura empresarial li ha donat la possibilitat d'estabilitzar-se com a publicació de caràcter quinzenal i potser és la que disposa d'una major presència popular, ja que es repartida a mà per pràcticament per tots els barris de la ciutat. La seva composició no té res d'original, compagina un allau de publicitat amb un seguit d'informacions de caràcter institucional o d'interès més o menys general i ja està. Els costos són, doncs, mínims, ja que no ha de pagar mai als seus col·laboradors. Cal dir també que en alguna època i segons les sensibilitats del director s'han inclòs seccions periodístiques o de tradicions però tampoc han tingut continuïtat. L'empresa del CLAXON va publicar una revista dedicada al fenomen dels castells TERÇOS AMUNT! Que tot i que figurava com a publicació centrada a Vilanova, la realitat és que es feia a Tarragona i amb un nivell d'extensió molt més ampli que el de la ciutat.

Els publicitaris han estat, doncs, una de les novetats que han aparegut en aquest període de temps. A nivell de premsa potser la seva presència és irrellevant, a nivell d'història, però, com a fenomen empresarial cal tenir-lo en compte. La seva estructura empresarial fàcil i flexible li ha donat forces possibilitats, la llàstima però és que això no ha servit per oferir un productes periodístics de qualitat o d'interès. Aquesta proliferació de títols ha afectat a la premsa professional ja que hi ha hagut una corrent de publicitat que s'ha estroncat i ha anat a parar als gratuïts per la seva tarifa de preus més baixa i amb una difusió molt més amplia, en contra però han tingut la seva poca capacitat de mantenir-se amb constància i amb una millora de qualitat permanent fet que ha comportat que només hagin pogut resistir aquelles que tenen una estructura professional mínima, si és vol, però estructura i que han sabut tenir o fer-se un públic.

Premsa Professional

Anomenem en aquest treball premsa professional aquella que té una estructura empresarial solvent, que té els mitjans de distribució també professionals i que els seus redactors i periodistes tenen condició de treballadors. En aquest camp que sempre està a cavall del risc econòmic i l'aventura cultural. Aquest dos conceptes ben barrejats poden donar lloc a productes d'una qualitat extraordinària però d'unes pèrdues econòmiques tant i tant grans que sigui inviable la publicació de més d'una dotzena de números.

Els factors que cal comptar a l'hora de què una publicació tingui possibilitats de continuïtat són diversos, entre ells hi ha el suport econòmic i empresarial suficient i diferenciat de l'estructura periodística, un producte diferenciat dels existents tant en la forma com en el contingut informatiu, uns potencials lectors i subscriptors, una xarxa de comercials capaços de garantir uns ingressos mínims de publicitat, molta i molta paciència i comptar que els primers números han de cridar l'atenció dels lectors. En una ciutat com Vilanova, que això sigui possible, ha de tenir a més, el valor afegit de ser capaç de treure de la rutina compradora a molts potencials lectors que ja compren l'únic periòdic existent. Hi ha hagut esforços ara i en el passat per poder oferir a la ciutat i a la comarca una alternativa al periòdic existent, i potser, això, el voler ser alternativa, els ha perjudicat. La realitat és que avui per avui només hi ha una publicació que hagi pogut aguantar dos anys publicant setmana darrera setmana i amb una qualitat formal i de contingut més que notable, estem parlant de l'HORA DEL GARRAF.

D'ençà 1980, hi ha hagut diversos intents de fer una premsa normalitzada, en català i que donés el màxim d'informació. Diverses han estat també les maneres de plantejar-les. Hi ha hagut publicacions de caràcter bàsicament cultural i informatius i altres que han preferit fer l'aposta més per la informació més puntual combinant l'opinió i els aspectes culturals a l'estil de les publicacions diàries.

Hi ha un primer apartat que el constituïrien les publicacions a l'estil del MAGAZINE DEL GARRAF, GUSPIRA, que tenint la voluntat d'esdevenir publicacions de tipus divers en les seves informacions i en el seu contingut que va des del reportatge de temes propis del territori amb gran desplegament fotogràfic fins a informacions de caràcter més puntual. Formalment molt ben acabades i amb molta presència.

Un segon apartat seria el d'aquelles publicacions que sense tanta presentació formal, sense que això vulgui dir poc acurada, pretenien ser més una publicació de caràcter bàsicament informativa i d'actualitat en aquest capítol podem destacar TOTHOM, LA COMARCA i CRÒNICA i potser com a fet curiós AL DIA que va treure un full publicitari que se'n van fer diverses presentacions arreu del Garraf i finalment no va sortir a la llum pública per una manca d'estructura empresarial amb possibilitats reals d'esdevenir una publicació habitual.

TOTHOM era una capçalera històrica vilafranquina que entrada en crisi considera que la millor solució és fer un pas endavant i convertir-se en un setmanari

que abasti el territori històric del Penedès; ens consta que en aquest projecte hi van jugar un paper important els alcaldes de les tres comarques penedesenques amb compromisos de recollir fonts de finançament i sobretot, subscripcions que són a la llarga l'entrada de diner més segura. El producte que va sortir durant una bona temporada va ser un producte de gran qualitat formal i també amb un clar contingut de progrés. Malgrat això l'experiència no va quallar i va fer fallida desapareixent una de les capçaleres històriques del Penedès que durant anys va servir de publicació de col·lectius demòcrates vinculats inicialment a l'església.

Més paradigmàtica per la fallida de l'estructura empresarial va ser CRÒNICA, també una publicació de caràcter supra-comarcal que va voler emprendre l'aventura d'esdevenir una eina informativa al servei de la ciutadania des d'una òptica clarament independent, però clarament progressista. Van esmerçar-hi esforços periodistes de la comarca que van fer, al nostre entendre, un bon producte però que també va fer fallida per qüestions relacionades amb la publicitat i amb el nombre de subscriptors rebudes. CRÒNICA seguia l'esquema d'abordar els grans temes d'interès general a les comarques per després informacions diferenciades de les principals ciutats del Penedès històric. La seva poca durada va fer pensar que tal vegada era impossible de fer una publicació que mantingués l'interès del públic del territori històric del Penedès potser més arrelat a cercar la informació més propera en una publicació més local, i per tant, amb més possibilitats de tractar i enfocar els temes de manera més propera al que volen els ciutadans i ciutadanes del territori. Per tant avui per avui no hi ha cap publicació que serveixi al públic del Gran Penedès llevat de la publicació cultural que l'IEP, cal dir que des del DIARI DE VILANOVA, el setmanari que es publica a Vilanova i la Geltrú s'ha intentat fer el salt a l'Alt Penedès sense èxit i encara es segueix publicant el del Baix Penedès.

Avui, doncs, en el panorama de publicacions de caràcter professional que apareixen amb regularitat, cal esmentar les dues existents.

Per una banda, el DIARI DE VILANOVA, setmanari que es reclama hereu de l'antic DIARIO DE VILLANUEVA fundat fa més de cent anys i al llarg de la seva vida ha tingut nombroses èpoques. Ha fet de "portavoz" del Movimiento, fins a l'actualitat que es defineix com a periòdic independent. La seva trajectòria històrica és la trajectòria de qui s'acomoda en cada moment a la situació històrica i sap estar al costat del poder per evitar l'enfrontament, ha navegat sempre per aigües tempestuoses però sempre, també, ha arribat a port. Ben segur que quan hom estudiï amb detall la premsa del "movimiento" caldrà esbrinar com un periòdic finançat amb bens i diners públics ha acabat essent una empresa privada sense un procés de privatització clar i transparent. Ara i aquí, però, només esmentar-lo com a C a publicació que apareix després de la guerra civil i segueix cada setmana als punts de venda.

L'altra publicació que cada setmana s'edita és l'HORA DEL GARRAF, publicada per primera vegada ara fa dos anys ja que va ser durant la Fira de Novembre del 1994 que veia la llum. Publicació encapçalada per un empresari vilanoví amb un consell editorial format per persones vinculades a activitats públiques i polítiques amb més o menys pluralitat, de moment la publicació va trampejant totes les dificultats i

acudeix puntualment a la seva cita. Rumors i més rumors ja l'han mort més d'una vegada però sembla que de moment aguanta. Amb un periodisme àgil i modern no només ha tingut la virtut de poder servir com element de que contrasta les notícies, si no que ha servit també perquè el DIARI s'espavilés i modifiqués la seva compaginació. L'HORA DEL GARRAF alguns l'han situada en l'òrbita de la dreta moderna, concretament entre UDC i CDC, si hem de ser fidels a la veritat, les seves planes d'opinió són un ventall ampli i plural on hi té acollida tothom. Seria desitjable que aquesta publicació mantingués la seva estada entre els lectors; de la pluralitat i de la diversitat en surt la riquesa d'opinió i d'aquesta la ciutat de Vilanova i la Geltrú n'està molt necessitada. Té una redacció molt jove i això ajuda ben segur a treballar amb dinamisme i amb ganes d'oferir un producte que no tingui el caràcter pejorativament local però que serveixi abans que tot als interessos de la comarca.

Així, doncs, el panorama de la premsa professional no és massa afalagador. Una publicació es manté i al seu voltant hi ha hagut intents vàlids però fallits i en aquest moment una altra publicació batalla, setmana darrera setmana, per guanyar-se un espai que ben segur que es mereix i una continuïtat necessària per moltes raons.

Premsa variada

Aquest darrer epígraf classificatori vol ser com un calaix de sastre. Ben segur que ajustant molt fi tot un seguit de publicacions que les podríem incloure en els apartats anteriors però ens sembla que per la seva tipologia mereixen un comentari ni que sia breu.

En primer lloc comentar algunes incursions en la premsa esportiva com LLESTOS i VILATLETICA, dues publicacions dedicades bàsicament al món de l'atletisme on Vilanova ha tingut i té, encara, dignes representants. La premsa esportiva ha tingut poca incidència al llarg dels anys i recordar del període anterior als vuitanta la publicació de XUT i XIULET, de petit format que recollien el comentaris dels campionats de futbol entre societats⁷.

També en aquests anys el fenomen de publicacions d còmic han tingut la seva presència a la premsa local. Tres títols en són la representació: FARMÀCIA DE GUÀRDIA, un treball molt digne i amb ganes d'esdevenir una publicació amb sortida d'abast nacional que no va passar del seu primer número. El MUSSOL, publicació que no tenia les pretensions de l'anterior i vinculada al Centre Internacional del Còmic de Vilanova i la Geltrú⁹, que acollia en les seves planes treballs del seu alumnat i, finalment, KONTAINER, que estava més en la línia de la premsa alternativa i radical tant per la seva presentació com per els temes que tocava.

Un dels apartats que està gairebé absent en aquest període catalogat és la premsa amb influències de tipus religiós ja que llevat d'alguna publicació dels Esplais d'influència catòlica només comptabilitzem la publicació de la Fraternalitat de Minusvàlids i encara amb un sol número publicat. La ciutat havia tingut una certa riquesa en premsa d'església però amb el temps ha anat desapareixent.

Finalment, una mirada a la premsa humorística on també ens adorarem que una de les premses més riques que havia sortit a la ciutat ha perdut molt del seu pes específic. Alguns títols com la VEU DE LA PASTERA, LA REVISTA, o algunes circulars d'entitats tenen aquesta faceta. La darrera publicació amb un contingut clarament irònic va ser el MOIXO FOGUER, que ja no s'ha publicat més. Sembla que la majoria d'entitats practiquen l'humor vilanoví només per Carnaval i alguns dels seus programes són autèntiques peces antològiques de l'humor i de la crítica irònica, però aquests programes serien fruit d'un altre treball i no com a premsa local.

ALTRES ELEMENTS DE LA PREMSA LOCAL

Malgrat que en aquest treball només ens hàgim interessat per la premsa escrita és evident que a la ciutat en aquests darrers quinze anys hi ha altres fenòmens vinculats al món periodístic que cal si més no esmentar. Així el creixement de les possibilitats dels medis àudio-visuals ha portat a que Vilanova i la Geltrú disposés en aquest moments de dues emissores de ràdio i un canal propi de televisió.

La històrica emissora Ràdio Penedès EAJ-35 ha passat per un seguit d'empreses, vinculada avui a la cadena Onda –cero ràdio-, encara segueix emetent i és una de les més escoltades de les nostres contrades. A meitat dels anys 1980 un col·lectiu de joves constituïts com a cooperativa llençaria el projecte de Vilanova Ràdio que va funcionar amb precarietat de mitjans però amb una voluntat de ferro. En uns estudis pràcticament casolans amb esforços destacables van donar a la ràdio una nova dimensió més participativa i molt més activa de la que es tenia a Vilanova. Així mateix i per aquelles mateixes èpoques funcionava Ràdio Ribes Roges i Ràdio Sant Joan, aventures personals d'aficionats. La llei d'ones radiofòniques i la poca estructura que hom disposava va truncar aquests projectes basats més en la voluntarietat que en la professionalitat de mitjans i de persones.

Més actual és la fundació de Canal Blau ràdio de caràcter municipal i que emet a través de la Freqüència Modulada i neix com a projecte complementari del Canal Blau televisió. La programació és bàsicament d'informació local i de programes musicals. Emet, també, algun reportatge en ocasions importants. També, en el camp de la televisió, ja fa uns quants anys que va néixer Canal Blau Televisió, també com a projecte municipal, començat a base d'uns cursos de formació ocupacional. Canal Blau ha anat guanyant audiència i avui figura com una de les televisions locals de més qualitat tant pel seu treball periodístic com pels programes de producció pròpia. Aquest dos elements de comunicacions no estan exempts de polèmiques, sobretot pel control dels mateixos i per les informacions que es donen. Funciona un Consell de comunicació a nivell municipal on es debaten les orientacions i en ocasions les queixes que existeixen, sobretot per part dels grups polítics que no governen. Malgrat aquestes polèmiques la funció informativa pensem que la compleixen d'acord amb les seves possibilitats tant a nivell d'equipament com els professionals que hi treballen.

A TALL DE BREUS CONCLUSIONS

És encara aviat per treure conclusions d'aquest període que hem catalogat de la premsa escrita a Vilanova i la Geltrú. És aviat perquè la distància és encara mínima i per tant la necessària objectivitat no hi seria del tot present. Per altra banda, avui els fets es produeixen amb una velocitat de vertigen i per tant també caldria situar els contextos en el seu punt just. El fet és, però, que en aquest període hem vist com els intents per fer una premsa professional esdevenen múltiples, sense gaire èxit de continuïtat, però de tot això se'n van traient lliçons que portaran a que algun dia una publicació cobreixi l'espai que creiem que existeix a Vilanova i la Geltrú al costat de l'etern DIARI. Ni millor ni pitjor, es tracta de fer un plantejament diferent i divers. Creiem que existeix un públic potencialment interessat i que cal trobar la fórmula adequada. Possiblement, aquest producte haurà de superar l'estricta marc local per endinsar-se en la comarca. Avui aquest espai l'omple l'HORA DEL GARRAF malgrat les dificultats i els rumors periòdics que corren sobre la seva sort.

Caldria fer esment que la capacitat de creació de publicacions vilanovines si bé ha baixat respecte a altres èpoques és encara alta i segueix la llarga tradició de publicar revistes i periòdics que ha tingut històricament la nostra ciutat. Els continguts òbviament han variat i cada una de les noves publicacions depenen del seu caire i objectius treballarà els seus lectors ja sia de manera sectorial o bé cercant potencials consumidors en el camp d'uns objectius més amplis i universals i, per tant, identificables amb un ampli col·lectiu de ciutadans i ciutadanes. En aquest temps els continguts també han perdut la visió polititzada que a finals dels setanta i principis dels vuitanta van omplir les publicacions. Diríem que s'ha entrat en un procés d'una relativa normalitat pel que fa a l'actuació política i aquesta és circumscrita a les publicacions d'aquest caire o col·laboracions dels polítics locals en les publicacions. També pel que fa a l'idioma cal dir que s'ha avançat molt i avui és habitual que les publicacions s'escriuïn en la seva totalitat en català, llengua habitual de la nostra comunitat.

Si sobre els continguts hi ha lògicament una diversitat àmplia, també cal fer esment que la forma no ha millorat en general massa respecte a èpoques anteriors, si bé les noves condicions per publicar ha fet que existís un nombre més elevat de publicacions ben fetes, també es manté el percentatge general del treball acabat amb mitjans minsos i amb resolucions ràpides i sense massa preocupació per la presentació de la majoria de les publicacions. Aquest fet lliga amb l'anterior període, és a dir, del 50 al 70. Hi ha però les excepcions que ja hem anat comentant però no s'ha aconseguit la brillantor de l'època d'abans de la guerra que totes les publicacions mantenien un format ben acabat i una presentació treballada.

Un altre aspecte d'aquest període és la poca constància de les publicacions ja que la gran majoria d'elles no superen ni de lluny la mitja dotzena de números consecutius. Aquest és un fet constatat i suposem que difícil de superar pels mitjans que hom disposa per treballar i sobretot per les fonts de finançament cada cop més escadusseres i centrades en el conjunt de publicacions de caràcter gratuït que hem

comentat. En aquest sentit la premsa de col·lectius organitzats i associacions tenen una major difusió i constància donat que moltes vegades són elements de comunicació entre els grups dirigents de les societats i els associats i associades. També aquesta poca constància és un element comú a la història de la premsa a la ciutat de Vilanova i la Geltrú i ben segur que a moltes altres ciutats del nostre país.

Quin serà el futur de la premsa local? És una incògnita amb tantes variables que es fa difícil de preveure. L'aportació de la tecnologia pot ser un element cabdal, les autopistes de la informació, el futur poc clar de l'associacionisme planen com un núvol negre davant la continuïtat de la premsa escrita. La llarga tradició de la premsa escrita a la nostra ciutat és una realitat, però tampoc ens atreviríem a dir que segueixi essent així. De moment aquest llarg centenar de títols il·lustren un període d'autèntica transformació social i política que ens porta als nostres dies. De les aventures personals, de les empreses col·lectives i per damunt de tot de l'apreci que hom pugui sentir en tenir a les mans el producte imprès dependrà que d'aquí uns anys puguem catalogar noves publicacions que desitgem tinguin un millor grau de qualitat i sobretot una major constància.

Vilanova i la Geltrú
Estiu-tardor de 1996.

Notes

⁷ En el llibre *Malgrat tot Avançàvem* de Ramon Farré i Sixte Moral publicat pel Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú 1982 hi ha un capítol dedicat a les publicacions de caire polític de l'època.

⁸ XUT i XIULET publicacions de caire esportiu van tenir la singularitat d'estar escrites en català sense que això representés cap entrebanc a l'hora de la seva difusió entre un públic que tenien en un nombre elevat el castellà com a llengua d'expressió.

⁹ El Centre Internacional del Còmic va funcionar amb el suport municipal durant un parell d'anys entre els seus iniciadors hi havia el dibuixant Jesús Blasco i el novel·lista Víctor Mora.

Reembres té per objectiu fonamental obrir la possibilitat de publicació a tothom que tingui quelcom que dir en el camp la cultura o quelcom que aportar a la història local sense demanar una gran difusió.

Reembres, tot i el seu caràcter bàsicament local, resta oberta a col·laboracions d'interès d'àmbit més general.

Reembres no rebutja de ningú cap article de cap color escrit amb honestat per motivacions culturals o inquietuds històriques que signifiqui una aportació positiva.

Reembres no és a la venda, no té afany de lucre i no té canals de distribució. Els seus exemplars són una despesa voluntària i il·lusionada dels seus editors.

Reembres adreça gratuïtament els seus exemplars a on més poden ser llegits, les biblioteques i hemeroteques locals i nacionals, i deixa en mans dels seus propis autors i col·laboradors el destí de la resta dels seus exemplars.

Reembres és una publicació periòdica, però sense periodicitat estricta; apareixerà quan i sempre que pugui oferir material d'interès.

Reembres acollirà amb preferència articles breus, com més breus millor, aquells articles que poden aportar una dada important però que cap autor gosa a escriure per por de no passar de mitja plana.

Reembres no té escrúpol en deixar-se fotocopiar total o parcialment.

Sumari

- Pàg. 3 *M. Teresa Basora i Sugranyes. Una col·laboració, una amistat, una memòria.*
Per **Josep Parera i Ripoll.**
- Pàg. 5 *Memòria de Teresa Basora.*
Per **Francesc X. Puig Rovira.**
- Pàg. 17 *Vies d'aproximació al fenomen no exclusivament vuitcentista dels indians.*
Per **Joan Callejón Cabrera.**
- Pàg. 21 *Ricard Rosell i la Germanor Vilanoviva.*
Per **Cèsar Rodríguez Solà.**
- Pàg. 25 *Gaspar d'Arinyó, castellà de Vilanova i la Geltrú.*
Per **Alba Vallès i Formosa.**
- Pàg. 27 *1980-1996. Quinze anys de premsa a Vilanova i la Geltrú. Segona Part.*
Per **Sixte Moral Reixach.**

Reembres, núm. 17. Any 1998.